

SEYYİD İBRAHİM HANİF'İN “MENKABET-İ E'İMME-İ MÜCTEHİDİN”İ

Sümeyye YILDIZ*

ÖZET

Seyyid İbrahim Hanîf, 18. yüzyılda yaşamış, Üsküdarlı âlim bir şairdir. Şairin Siyer-i Nebî adlı eseri, siyer türünün son örneklerinden biridir. Eserin ilk cildi Siyer-i Mekkî'de, “Menkabet-i E'imme-i Müctehidîn” adlı bir bölüm vardır.

Bölüm, 13 beyitten oluşur ve “İctihad İmâmlarının Menkabeleri” başlığını taşır. Altı Mezhep İmâmı ile ilgili olan bu bölümde şair, önce İmâmların isimlerini zikreder. Daha sonra çok genel özelliklerinden bahseder ve özellikle Ebû Hanife'ye vurgu yapar.

Bu makale, henüz üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan siyer türünde bir eserin bir bölümünü tanıtmak ve muhtevasını inceleyerek bu alanda yapılan çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyer, İbrahim Hanîf, İctihad İmâmları.

MENKABET-İ E'İMME-İ MÜCTEHİDİN OF SEYYİD İBRAHİM HANİF

ABSTRACT

Seyyid İbrahim Hanîf, from Uskudar, is a wise poet of 18th century. His work Siyer-i Nebî is one of the latest example of works written in that genre. There is a section called “Menkabet-i E'imme-i Müctehidîn” in Siyer-i Mekkî, the 1st volume of Siyer-i Nebî.

With the title of “Sagas of Opinon Imams”, the section consists of 13 couplet. This section is about Imams of Six Sect and firstly the poet mentions about their names. Then he tells general features of them and especially emphasizes of Ebû Hanife.

The aim of this paper is to introduce a section of a kind of Siyer which has not been studied yet and to provide an advantage for studies on Siyer.

Key Words: Siyer, İbrahim Hanîf, Opinon Imams.

* Arş. Gör., Fatih Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: smeyye_yldz@windowlive.com

I. Giriş: Seyyid İbrahim Hanîf

18. asrın âlimlerinden olan Seyyid İbrahim Hanîf Efendi, birçok biyografik kaynakta ismi geçen bir şahsiyettir. Kaynaklara göre Hanîf, Baltacılar zümresindedir ve Dârüssaâde yazıcısıdır. Daha sonra Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn olmuştur. Müellifin hayatı ile ilgili daha geniş bilgiye ise “*Siyer-i Nebî*” adlı eserinin ilk cildinde rastlanır.

Müellif, *Siyer-i Nebî*’yi, 1204 yılının Şaban ayında 40 yaşında yazdığını belirtir. Buna göre şairin doğum tarihinin H.1164 olduğu anlaşılır. Yine eserinde belirttiğine göre annesinin adı Rukiyye, babasının adı ise Kâzım’dır. Seyyidlik, annesinden gelmektedir. Kaynaklara ve Pertev’in düştüğü tarihe göre müellifin vefat tarihi H.1217 (M.1802)’dir.²

İbrahim Hanîf’in edebî kişiliğini, yaşadığı yüzyılda bulunduğu çevre şekillendirir. Şair, hem iyi bir devlet yöneticisi, hem iyi bir bestekârdır. Şiirlerinde “İlhâmî” mahlasını kullanan şair sultan III. Selîm zamanında yaşamıştır. Sultan III. Selîm, devrinde yaşayan birçok şair ve sanatkârı desteklemiş ve onlara ihsanda bulunmuştur. Sultan’ın Yenikapı Mevlevîhanesi’ne ilgisi, gidip gelmesi ve meclislerdeki muhabbetleri, bu destek ve hâmilîği gösteren en önemli hususlardandır. Yenikapı Mevlevîhanesi’nin dervişlerinden olan Hoca Neş’et’in etrafında oluşan şair ve âlim topluluğu ise Mevlevîliğin şiir, sanat ve ilimle olan ilgisini göstermesi bakımından önemlidir. Ârif Hikmet Tezkiresi’ne göre Hoca Neş’et’in şiir ve ilim meclislerinde yetişen talebelerden biri de Seyyid İbrahim Hanîf’tir.³ *Siyer-i Nebî*’sinde hocasına bağlılığını bildiren beytlerin bulunması ve aynı zamanda Hoca Neş’et’in *Tûfân-ı Mârifet* adlı eserini şerh etmesi, bu mecliste yetiştiğini gösteren önemli delillerden sayılabilir. *Dîvânçe*’sindeki gazellere bakıldığında ise şairin Üsküdarlı bir Mevlevî olduğu anlaşılır.⁴

İbrahim Hanîf’in şu ana kadar kesin olarak tespit edilebilmiş dört eseri vardır: *Dîvânçe*⁵, *Şerh-i Tûfân-ı Mârifet*⁶, *Menâzilü’l-Haremeyn*⁷, *Siyer-i Nebî*⁸. Bunların arasında en hacimli olan eser, *Siyer-i Nebî*’dir.

II. Siyer-i Nebî Adlı Eseri

Kaynakların bazılarında Seyyid İbrahim Hanîf’in siyer türünde bir eseri olduğundan bahsedilirken; *Sicill-i Osmânî*⁹, *Fatin Tezkiresi*¹⁰ ve *Kâmûsu’l A’lâm*¹¹’de müellifin bu eserinin üç cilt olduğu söylenmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde ve taranan kütüphane kayıtlarında ayrı ayrı iki cilt ile karşılaşılmış, ancak bir üçüncü cilde rastlanılmamıştır. Bundan hareketle ya müellifin ömrü *Siyer-i Nebî*’nin üçüncü cildini yazmaya yetmemiştir veya tezkirelerde, yazıldığına dair ciddi rivayetler bulunan bu üçüncü cilt, mevcut kütüphanelerden birinde araştırmacılar tarafından keşfedilmeyi beklemektedir. Eserin kütüphanelerdeki bilinen nüshaları incelendiğinde “*Siyer-i Mekki*” ve “*Siyer-i Medeni*” olmak üzere iki ciltten oluştuğu görülür.

¹ İbrahim Hanîf, *Siyer-al Nebî*, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi, No: 43 Va 813/1, v.7b ve 9b.

² Ârif Hikmet (Şeyhülislâm Ahmed), *Ârif Hikmet Tezkiresi*, Ali Emîrî Kitaplığı, No:789, v.18a.

³ Ârif Hikmet (Şeyhülislâm Ahmed), *age*, v.18a.

⁴ İbrahim Hanîf, *Dîvânçe*, Ali Emîrî Kütüphanesi, Mnz121, v.1b ve 15b.

⁵ İbrahim Hanîf, *Dîvânçe*, Ali Emîrî Kütüphanesi, Mnz121.

⁶ Eserin tespit edilmiş iki nüshası vardır: İbrahim Hanîf, *Şerh-i Tûfân-ı Mârifet*, Süleymaniye Kütüphanesi, Dârülmesnevî Bölümü, no:297.7; Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, no: 297.7.

⁷ İbrahim Hanîf, *Menâzilü’l-Haremeyn*, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Bölümü, no:220.

⁸ Eserin tespit edilmiş on nüshası vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Sümeyye Yıldız (2011). *İbrahim Hanîf’in Siyer-i Mekki’si (İnceleme-Tenkitledi Metin- Tıpkıbasım)*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.22.

⁹ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, c.2, İstanbul 1996, s.605, s.751.

¹⁰ Fatin Dâvûd, *Hâtîmetü’l-Eş’âr (Fatin Tezkiresi)*, Haz. Ömer Çiftçi <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219117/h/metin.pdf>, s.117.

¹¹ Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu’l-Âlâm*, c.3, Ankara 1996, s. 1993.

III. Siyer-i Nebî'nin ve Menkabet-i E'imme-i Müctehidîn Bölümünün Biçim Özellikleri

18. yüzyılda İbrahim Hanîf, önemli bir ilim adamı olarak karşımıza çıkar. Siyer-i Mekkî'de kullandığı dile, Arapça ve Farsça'ya hâkimiyetine bakıldığında, Hanîf'in iyi bir eğitim aldığı açıkça anlaşılır. Eserde vezin kusurunun, yok denecek kadar az¹² olması da müellifin sanat gücünün en önemli göstergelerinden biri olarak görülebilir. Aşağıda verilen ve örneklerin daha da artırılabilceği beytler, müellifin sanat gücünün en önemli göstergelerinden biri olarak görülebilir:

Mâni'-i agyâr-ı şeh-râh-ı selâm
Sâdiku'l-va'd-i cenân-ı ihtirâm (22)

Ebr-i nîsân-ı visâlinde hemîn
Dür-tırâz-ı cûd ola sadr-ı hazîn (444)

Zulmet-i nefis ü hevâyı def' eden
Kûfr-i mahv u cehli dilden ref' eden (542)¹³

Eserin birinci cildinde Tevhîd, Münâcât, Na't ve Medh-i Çâr-yâr-ı Güzîn kısımlarından sonra, icthad imâmının anlatıldığı bir bölüm vardır. "Menkabet-i E'imme-i Müctehidîn" adlı bu bölümde müellif, Arapça ve Farsça kelime ağırlıklı bir dil kullanmıştır. Yine Farsça ve Arapça kelimelerle yapılmış ikili, üçlü terkiplerin çokluğu dikkati çeker: erbâb-ı dîn, ihtilâfât-ı 'amel, râh-ı vâhid, usûl-i dîn-i Hak, imâm-ı bâ-safâ, mahmûl-i Rasûl-i 'âlemîn, ihyâ-yı dîn-i Kibriyâ vb.

Redif, "özü-sözü (118)" redifli beyt dışında tüm beytlerde, Arapça ve Farsça kelimelerle kurulmuştur. Genellikle zengin kafiye tercih edilmiştir: *zuhûr/dûr* (119); *şâh-râh/iştibâh* (122); *kâr/ihtiyâr* (123) vb.

Beytlerdeki ahenk, özellikle "â,î" uzun ünlülerinin oluşturduğu asonans ile sağlanmıştır.

Çalışmamız, 13 beytten oluşan bu bölüm üzerinedir. Klâsik Türk edebiyatında imâmlar, hayatları ve vefatları ile mesnevîlerde, kasidelerde ele alınmıştır. Özellikle Şîî ve Alevî/Bektaşî anlayışları ile öne çıkan on iki imâm telakkisi, kasidelerde, şairlere zengin bir kaynak teşkil etmiştir. Ancak on iki imâm dışında, İmâm-ı Âzam, İmâm Şâfiî ve diğer icthad imâmlar hakkında müstakil methiyeler bulunmakla birlikte, yaygın değildir. Bu sebeple Seyyid İbrahim Hanîf'in eserindeki bu bölüm önem arz eder. Bölümü sunarken, öncelikle metni numaralandırılarak verdik, daha sonra beytleri günümüz Türkçesine aktardık ve muhtevâ yönüyle incelemeye çalıştık.

IV. "Menkabet-i E'imme-i Müctehidîn" Bölümü

1. Mâ-hâsal her bir imâm-ı bâ-safâ
Etdiler ihyâ-yı dîn-i Kibriyâ (115)
2. Siyyemâ Nu'man bin Sâbit tamâm
Oldur ehl-i sünnete el-hak imâm (116)
3. Oldu mahmûl-i Rasûl-i 'âlemîn
Böyle gördü kadrini erbâb-ı dîn (117)
4. Ya'nî mahbûb-ı Hudâ oldu özü
Kavl u fi'linde hemân hakdır sözü (118)

¹² Eserde hatalı vezne yalnızca iki beytte rastlandığına dair bkz: Sümeyye Yıldız (2011). *agt*, s.85

¹³ Sümeyye Yıldız (2011). *agt*, s.86, 87, 89.

5. İctihâdında savâb etdi zuhûr
Gayrılar da olmadı ammâ ki dûr (119)
6. Biri İdrîs u biri Mâlik-lakâb
Biri Hanbel-nâm u şânı müntehâb (120)
7. İhtilâfât-ı ‘ameldir bu sebak
Râh-ı vâhiddir usûl-i dîn-i Hak (121)
8. Çâr-imâmın mezhebidir şâh-râh
Etme birinde efendi iştibâh (122)
9. Lîk eyle mezheb-i vâhidde kâr
Ya’nî akvâl-i imâmı ihtiyâr (123)
10. Küll-i mezheb yezheb olmaz merd-i dîn
Bize kâfî mezheb-i Nu’mân hemîn (124)
11. Oldu Bû Yûsuf hükûmetde imâm
Ya’nî kâdı-ı ümem seyf-i hısâm (125)
12. Eyledi ammâ Muhammed bezl-i cân
Etdi ihyâ-yı tarîk-i ‘âlimân (126)
13. Cümlesi oldu ‘azîz-i ‘âlemîn
Rahmetullâhi ‘aleyhim ecma’în (127)

“*Menkabet-i E’imme-i Müctehidîn Rıdvânü’llâhi ‘Aleyhim Ecma’în (İctihad İmâmlarının Menkabeleri)*” şeklinde bir başlıkla başlayan bölümde müellif, ehl-i sünnetin altı imâmından bahseder. Bunlar, İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe, İmâm Şâfîî, İmâm Mâlik, İmâm Hanbel, İmâm Ebû Yusuf ve İmâm Muhammed’dir.

Bilindiği gibi Hz. Muhammed’den sonra, İslam fikhının tedvininde ve şer’i hükümlerin uygulanmasında İslam toplumuna öncülük eden önemli müctehidler vardır. Bunlar Kur’ân-ı Kerîm ve Sünnet’ten ayrılmayarak ictimaî, hukukî, iktisadî vb. konularda görüş bildirmişlerdir. Tebe-i tâbiîn ve sonrası dönemden oldukları üzerinde ittifak edilen bu imâmlar, âyet ve hadislerden yola çıkarak yaptıkları çıkarımlarla, İslam dîninin hükümlerinin daha iyi anlaşılmasını ve dolayısıyla dînini daha iyi yaşanmasını sağlamışlardır.

Birinci beytten de anlaşılacağı üzere müellif bu bölüme, her bir imâmın Allah’ın dînini ihya ettiğini, yani yeniden canlandırdığını söyleyerek başlar:

“*Hâsılı, her bir safâli imâm, Allah’ın dînini yeniden canlandırmışlardır.*”

IV. a. Nu’mân bin Sâbit (İmâm-ı Âzam)

İslam’da hukukî düşüncenin ve ictihad anlayışının gelişmesinde büyük payı olan müctehid Nu’mân bin Sâbit, daha çok Ebû Hanîfe veya İmâm-ı Âzam isimleriyle bilinmektedir.¹⁴ Babası Sâbit ise hür ve müslüman olarak doğmuş, küçüklüğünde Hz. Ali’yi görmüş ve onun, gerek kendisi ve gerekse nesli için hayırlı duâlarına mazhar olmuştur.¹⁵ Kendisi H.80 yılında doğmuş olması dolayısıyla tebe-i tabiîn neslinin ilklerindedir. Ölümü ise H.150 yılına rastlar. Kendi zamanında

¹⁴ Mustafâ Uzunpostalcı, “Ebû Hanîfe”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, C.10, s.131.

¹⁵ Hayrettin Karaman, *İslam Hukuk Tarihi*, <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/tarih/0172.htm>, (08.02.2012).

sahâbelerden, yani Hz. Muhammed'in sohbet halkasından dört kişi hayatta idi. Bunlar Enes bin Mâlik, Abdullah bin Ebû Evfâ, Sehl bin Sa'd, Ebû Tufeyl Âmir bin Vâsile'dir. Ebû Hanife'nin bu dört sahâbeden sadece Basra'daki Enes bin Mâlik'in yanına gidip görüştüğü ve ondan hadis rivayet ettiği¹⁶ iddia edilmiştir. Ancak Ebû Hanife'nin, Enes bin Mâlik'i Kûfe'ye geldiğinde küçük yaşta görmüş olabileceği ihtimali,¹⁷ yaşadığı yıllar dolayısıyla daha muhtemel görünmektedir.

İbrahim Hanîf, ikinci ve üçüncü beytlerde, Ebû Hanife'den övgüyle söz eder:

"Ehl-i sünnete hakkıyla imâm olan, özellikle Nu'man bin Sâbit'tir. Âlemlerin Rasûlü'nden sonra yükü taşıyan o olmuştur. Dîn büyükleri onu böyle kıymetli görmüşlerdir."

Hayatı boyunca sayısız ictehad yapan Ebû Hanife, fıkıh ilmindeki üstünlüğü dolayısıyla kendinden sonra gelen ictehad imâmlarına da rehber olmuştur.

Dördüncü beytte müellif, İmâm-ı Âzam'ın söz ve uygulamalarındaki istikameti ve ictehadındaki doğruluğunu bildirir:

"Yani, onun özü Allah'ın sevgilisi oldu. Söz ve uygulamalarında doğru yolda oldu."

Ancak hemen sonra gelen beşinci beytte, diğer imâmların hak olduğunu da tasdik eder:

"O, ictehadında doğru yolda idi ancak diğerleri de ondan uzak değildi (onun kadar doğru idi)."

Ebû Hanife, hadis ilminde meşhur olmuş muhaddisler kadar mütehasıs olmasa da ilim meclislerinde tartışılan meselelerin çözümünü hadislerin ışığında ortaya koyar. Böylece söz ve uygulamada istikameti bulup sergilemeye çalışır. İmâm-ı Âzam başta olmak üzere diğer imâmlar da ictehadlarında istikametli olmuşlar, doğru olanı söylemişlerdir.

IV. b. İmâm Şâfiî, İmâm Mâlikî, İmâm Hanbelî

Müellif, Ebû Hanife'den sonra, altıncı beytte, diğer mezhep imâmlarının sadece isimlerini zikreder:

"Biri İdris, biri Mâlik lakaplı, diğeri Hanbel isimli seçilmiş kişiler (vardır)."

Mâlikî mezhebinin kurucusu Mâlik bin Enes (İmâm Mâlik), H.93 yılında Medîne'de doğmuş ve Medîne halkına imâmlık yapmıştır.¹⁸ Dedesi Mâlik tâbiîn büyüklerinden olup Hz.Ömer, Hz.Osman, Ebû Hureyre, Talha bin Ubeydullah, Hz. Aişe, gibi birçok sahâbiden hadis rivayetinde bulunmuştur.¹⁹ Bu ortamda yetişen Mâlik bin Enes, Medîne başta olmak üzere, devrin önemli ilim merkezlerinden aldığı hadis, fıkıh, tefsir, kozmografya tahsili ile genç yaşta ders ve fetva verecek duruma gelmiştir. İmâm Şâfiî, İmâm Muhammed gibi müctehidler de onun ilim meclisinde bulunanlar arasındadır.

Ehl-i sünnetin dört mezhebinden bir diğerinin imâmı, Muhammed bin İdris'dir. İmâm Şâfiî ismiyle meşhur olmuştur. H.150 yılında doğmuştur. Doğumu, İmâm-ı Âzam Ebû Hanife'nin vefat yılına rastlar. Arap şiiri, edebiyatı ve tarihine büyük ilgi duyan Şâfiî, kendisine yapılan telkinler üzerine ilim tahsiline başlamış; Mâlik bin Enes'e talebe olmuştur. Ayrıca Irak'ta ikamet ettiği sırada Ebû Hanife'nin talebelerinden Muhammed bin Hasen'e de devam etmiş, böylece İmâm-ı Âzam'ın yolundan da ilerlemiştir. Aldığı tahsil sonucunda ilimde zirveye ulaşan Şâfiî'nin fıkıh sâhasındaki İmâmlığı tartışmasız kabul edilmiş ve kendinden sonra gelen ictehad imâmları tarafından da takdir edilmiştir. Onun hakkında Ahmed b. Hanbel: "Şâfiî, Allah'ın Kitâbı ve Rasûlullah'ın sünneti üzerinde insanların en âlim ve fâkihidir." demiştir. Kur'ân-ı Kerîm ve fıkıhla çok fazla hemhâl olmasıyla bilinen Şâfiî'nin şöyle dediği rivayet edilir: "Kur'ân öğrenenin saygınlığı artar, fıkıhla meşgul olanın değeri yükselir, hadis yazanın delilleri kuvvetlenir, dil

¹⁶ Midhat Sertoğlu, **Ehl-i Sünnetin Altı İmamı**, İstanbul 1994, s.17.

¹⁷ Mustafa Uzunpostalcı, **agmd**, s.132.

¹⁸ Osman Keskiöğlü, **Fıkıh Tarihi ve İslam Hukuku**, Ankara 1984, s.111.

¹⁹ Ahmet Özel, "Mâlik bin Enes", **İslam Ansiklopedisi**, Ankara 2003, C.27, s.507.

üzerine yoğunlaşmanın tabiatı inceler, matematiğe yoğunlaşmanın muhakemesi güçlenir, kendini korumayana ise ilim fayda etmez.”²⁰

Hanbelî Mezhebi'nin kurucusu Ahmed bin Hanbel, H.164'te Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Kûfe, Basra, Mekke, Medîne, Yemen, Şâm, Mağrib, Cezair, Irak, İran, Horasan gibi yerlere gitmiş ve buradaki âlimlerden hadis ve fıkıh dersi almıştır. Uzun müddet İmâm Şâfi'ye talebelik etmiş ve hocasının şu övgüsüne mazhar olmuştur: “Bağdat'tan ayrıldığımda arkamda Ahmed b. Hanbel'den daha fakih, daha dindar, daha zâhid ve âlim bir kimseyi bırakmadım.”²¹

Müellif, ehl-i sünnet imâmlarından bu şekilde bahsettikten sonra, yedinci ve sekizinci beyitlerde şöyle söyler:

“Hak dînin metodu, yolu tek bir yoldur; ayrılık amelde, yani dînin emirlerini uygulamadadır. Ey efendi! Bu dört imâmın mezheplerinin tümü doğru yoldur, bu yüzden bunların hiç birinden şüphe etme!”

“Ümmetimin ihtilâfında rahmet vardır”²² hadîs-i şerîfinden de anlaşıldığı üzere, Hz. Muhammed'den sonraki nesillerin, dîni vecibeleri yerine getirmede, dînin ruhsat verdiği kolaylıklardan yararlanması rahmettir. Buradaki ihtilâf olumsuz manada kargaşa, birbirini reddetme değildir. Aksine olumlu manadadır ve aynı noktaya farklı yollardan gitmeyi simgeler. İhtilâf, Allah'ın zatı ve sıfatlarında değil, Allah'ın dîninin fikhî meselelerindedir. Bu da bu dînin ümmeti için rahmettir.

Ancak müellifin dokuzuncu ve onuncu beytlerde de belirttiği üzere kişi, bu mezheplerin birinde karar kılmalı, bir imâmın verdiği hükümler çerçevesinde yaşamalıdır. Her inanca göre yolunu değiştiren, her bir yoldan gitmede hiçbir beis görmeyen kişiye, “külli mezhebin yezheb” denir ki bu söz “ne yol olursa olsun her yere gider” anlamına gelir. Ancak müellif bu durumu hoş görmez ve bir yol seçmek gerektiğini belirtir. Bu da Nu'man mezhebi, yani İmâm-ı Âzam Ebû Hanife'nin kurucusu olduğu, Hanefî Mezhebi'dir:

“Lâkin sen tek bir yolda amel eyle, bu imâmlardan birinin sözünü seç. Dinde, sözünün eri olan kişi, ne yol olursa olsun her yere gitmez. Bize Nu'mân mezhebi yeter.”

IV. c. İmâm Ebû Yûsuf

Müellif, on birinci beyitte, İmâm Ebû Yusuf'dan şöyle bahseder:

“Ebû Yusuf, memlekette ictihad sahibi, yani ümmete hâkim, mücadelede kılıç oldu.”

Ebû Yusuf Yakub bin İbrahim el-Kûfi ve Muhammed bin Hasan eş-Şeybânî, İmâm-ı Âzam Ebû Hanife'nin önde gelen talebelerindedir. Ebû Yusuf, H.113'te Kûfe'de doğmuştur. Sahâbîlerden olan büyük dedesi Sa'd bin Büceyr'in Hendek gazvesinde yaptığı yararlıklar üzerine, Hz. Peygamber'in övgüsüne ve nesli için hayır duasına nail olduğu rivayet edilir. Ebû Yusuf da bu hadise üzerine “O anın bereketi şu an bile bizimle beraberdir” der.²³ Müellifin de “kâdı-ı ümem” şeklinde tasvir ettiği üzere Ebû Yusuf, müctehid olmasının yanında, devrinin önemli hukukçularındandır. H.166 yılında kadılık görevine getirilmiştir. Halife Harun Reşid zamanında “kâdılkudât”lık kurumu oluşturulmuş, Ebû Yusuf da İslam yargı tarihinin ilk kâdılkudâtı unvanını almıştır.

²⁰ Bilal Aybakan, “Şâfi'î”, **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 2010, C.38, s.224.

²¹ Hayrettin Karaman, **İslam Hukuk Tarihi**, <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/tarih/0176.htm>, (08.02.2012).

²² El-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, 1:64.

²³ Salim Ögüt, “Ebû Yusuf”, **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 1994, C.10, s.260.

IV. d. İmâm Muhammed

İmâm Muhammed, H.132'de Vâsıt'ta doğmuş, Kûfe'de yetişmiştir. On dört yaşından itibaren İmâm-ı Âzam'ın ilim meclisinde bulunmuştur. Medîne'de üç yılı aşkın bir süre kalmış ve kaldığı süre zarfında İmâm Mâlik'ten *el-Muvatta'*ı dinlemiştir. İlmî birikimini çeşitli yerlerden aldıktan sonra Bağdat'a yerleşmiş ve burada Ebû Yusuf'a tercih edilir hale gelmiştir. Hocası Ebû Hanife'nin ilim meclislerindeki sözleri kayıt altına alan ve Hanefî Mezhebi'nin fikhî görüşlerini bir bütün halinde tasnif edip sonraki nesillere aktaran ilk kişi olması hasebiyle önemli bir şahsiyettir.²⁴ Müellif, bu özelliklerden yola çıkar ve on ikinci beytte, İmâm Muhammed'in, âlimlerin yolunu ihya ettiğini söyler:

"(İmâm) Muhammed, âlimlerin yolunu ihya ederek onlara bol bol ihsanda bulundu."

Müellif, on üçüncü yani son beytte, ictihad imâmının tümünün âlemlerin azizi olduğunu belirtir. Allah'ın rahmetinin onların üzerine olmasını niyaz ederek duada bulunur ve bu bölümü sona erdirir:

Cümlesi oldu 'azîz-i 'âlemîn
Rahmetullâhi 'aleyhim ecma'în (127)

V. Sonuç

Seyyid İbrahim Hanîf, 18. yüzyılda yaşamış Mevlevî ve âlim bir şairdir. Şairin, Arapça ve Farsçaya hâkimiyeti vardır. Ancak dilinin ağırlığına rağmen eserlerinde akıcılığı ve ahengi sağlamayı başarmıştır.

Şairin *Siyer-i Nebî* adlı eserinin ilk cildi olan *Siyer-i Mekkî*'de, "Menkabet-i E'imme-i Müctehidîn" adlı 13 beytlik bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde, Ehl-i Sünnet'in altı ictihad imâmından bahsedilir. Müellif, her bir imâmın yolunun hak olduğunu, hepsinin amacının İslam dînini yaşatmak olduğunu söyler. Ancak en fazla İmâm-ı Âzam Ebû Hanife'yi zikreder ve onun mezhebinin yolunu tutmanın doğru olduğunu vurgular. Bugüne kadar üzerinde çalışma yapılmış çeşitli manzum siyerler vardır: Münîrî'nin *Manzum Siyer-i Nebî'si*²⁵, Veysî'nin *Siyer-i Nebî'si*²⁶, Erzurumlu Kadı Darîr'in *Sîretü'n-Nebî'si*²⁷, bunlar arasında en hacimli olanlardır. Bu eserlerde, ictihad imâmlarının anlatıldığı herhangi bir müstakil bölüm bulunmadığı görülür. Seyyid İbrahim Hanîf'in *Siyer-i Mekkî* adlı eserinde böyle bir bölümün yer alması, eseri diğer manzum siyerlerden farklı kılar.

KAYNAKÇA

Ârif Hikmet (Şeyhülislâm Ahmed), **Ârif Hikmet Tezkiresi**, Ali Emîrî Kitaplığı, no:789
AY Ümran (2007). **Münîrî'nin Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt.1 (İnceleme-Metin)**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

²⁴ Aydın Taş, "Şeybânî, Muhammed bin Hasan", **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 2010, C.39, s.38.

²⁵ Ümran Ay, **Münîrî'nin Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt.1 (İnceleme-Metin)**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007.

²⁶ Nuran Öztürk, **Siyer Türü ve Siyer-i Veysî**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri 1997.

²⁷ Yıldırım Kaplan, **Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr'in Kitâb-i Siyer-i Nebî'si**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

- AYBAKAN Bilal, “Şâfiî”, **İslam Ansiklopedisi**, C.38, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010.
- El-Aclûnî. *Keşfü'l-Hafâ*, 1:64.
- İbrahim Hanîf, **Dîvânçe**, Ali Emîrî Kütüphanesi, Mnz121.
- İbrahim Hanîf, **Siyer-al Nebî**, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi, Arşiv numarası: 43 Va 813/1.
- İbrahim Hanîf, **Manzum Siyer-i Nebî**, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Arşiv numarası: E.H. 1256.
- İbrahim Hanîf, **Siyer-i Mekkî ve Medenî**, Süleymaniye Kütüphanesi, Arşiv numarası: 297.92.
- KAPLAN Yıldray (2006). **Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr'in Kitâb-i Siyer-i Nebî'si**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KARAMAN Hayreddin, **İslam Hukuk Tarihi**, <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/tarih/0172.htm>, (08.02.2012).
- KESKİOĞLU Osman, **Fıkıh Tarihi ve İslam Hukuku**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1984.
- ÖĞÜT Salim, “Ebû Yusuf”, **İslam Ansiklopedisi**, C.10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.
- ÖZEL Ahmet, “Mâlik bin Enes”, **İslam Ansiklopedisi**, C.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003.
- ÖZTÜRK Nuran (1997). **Siyer Türü ve Siyer-i Veysî**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- SERTOĞLU Midhat, **Ehl-i Sünnetin Altı İmamı**, Bedir Yayınevi, İstanbul 1994.
- UZUNPOSTALCI Mustafa, “Ebû Hanîfe”, **İslam Ansiklopedisi**, C.10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.
- TAŞ Aydın, “Şeybânî, Muhammed bin Hasan”, **İslam Ansiklopedisi**, C.39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010.
- YILDIZ Sümeyye (2011). **İbrahim Hanîf'in Siyer-i Mekkî'si (İnceleme-Tenkitledi Metin-Tıpkıbasım)**, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.